

ПРОЉЕЋА
ВЛАДАНА ДЕСНИЦЕ
Епистоларна биографија

Библиотека
ВЕЛИКЕ БИОГРАФИЈЕ

За издавача
Бора Бабић, директорка

Рецензенти
проф. др Драган Бошковић
проф. др Слободан Владушић
др Бојан Јовић

ВЛАДАН БАЈЧЕТА

ПРОЉЕЋА ВЛАДАНА ДЕСНИЦЕ

Епистоларна биографија

АКАДЕМСКА КЊИГА
НОВИ САД

Књига је настала у оквиру рада на
Одељењу за историју српске књижевне критике и метакритике
на Институту за књижевност и уметност у Београду.

САДРЖАЈ

ПРОЛОГ

Чему и да ли биографија?	9
--------------------------------	---

I

ЗЛАТНО ДОБА (1905–1941)	15
Задар и Ислам Грчки	15
Сплит двадесетих и тридесетих година	22
Књижевни почеци: <i>Магазин сјеверне Далмације</i>	27
Несуђени дописник <i>Политике</i> и његов суђени брак.	36
Уреднички и преводачки рад	40
Барба Бошко	45

II

РАТНЕ ГОДИНЕ (1941–1945)	53
Отац Урош	53
Сестра Наташа	56
Изгубљени рукописи	59
Грађанска хипотека: кућа у Сплиту	65
Крај рата	81
Загреб	84

III

ПОРАТНИ ПЕРИОД (1946–1949)	89
Стара пјесма и нова фелга за бицикл	89
„Драга мама и Нато“	91

Нова адреса: Крашева 14	106
Вријеме за писање и тракторска станица	114
Професионални књижевник	120

IV

ДЕЦЕНИЈА УСПОНА (1950–1961)	127
<i>Зимско љетовање</i>	127
I. Препоруке за превод	130
II. Друго издање	132
III. О једном писцу и о једној књизи	135
Приповијетке	145
I. Олупине на сунцу	148
II. Прољеће у Бадровицу	153
III. Ту, одмах поред нас	156
IV. Материјал за филм	159
V. Приче општег или регионалног (при)вида	165
<i>Концерт</i>	173
I. Ко је аутор?	173
II. Главни јунак: клавир	190
<i>Слијепец на жалу</i>	197
I. Изгубљена збирка и генеза реконструкције	198
II. Најзад књига поезије	211
<i>Прољећа Ивана Галеба</i>	216
I. Роман у наставцима: часопис <i>Живот</i>	216
II. Анонимни конкурс „Народне просвјете“ и транспарентна <i>НИН</i> -ова награда	225
III. „Објективне могућности“ и „филозофија“ романа	235
IV. Иван Галеб и Доктор Живаго	242
V. Антироман и дах Медитерана у Скандинавији	248
VI. Сам свој критичар	254
VII. Без естетски мртвих мјеста	258
<i>Љестве Јаковљеве</i>	273
I. Одложена премијера и сценски неуспјех	275

II. Пакао опортуног интелектуалца	315
III. <i>Гадни мали гном</i>	324
Есеји и критике	328
I. <i>Претексти и маргиналије</i>	328
II. Наши људи и крајеви	334
III. Италијанске и антрополошке теме	341
IV. Филмска теорија и пракса	344
V. Књижевна мисао и аутопоетика	347
VI. Из дана у дан	354

V

МЕЂУ ПИСЦИМА	365
Иво Андрић и Мирослав Крлежа	365
Симо Матавуљ	376
Вељко Петровић	389
Александар Тишма	400
I. Тишмина питања и Десничини одговори	401
II. Драмски првијенац	412
III. Духовно пресељење	414
IV. Тишма као нови уредник	422
V. <i>Братство и јединство</i>	425
VI. Змајева награда	429
VII. <i>Jugoslawische Meistererzähler</i> и Крлежина сагласност	431
VIII. Друга Тишмина драма	434
IX. <i>Форум</i>	438
X. Три сусрета са Владаном Десницом	439
Јожа Хорват и Иво Франгеш	443
„Густав Црклец и Владан Песница“	449
I. Свједочанства	449
II. Предисторија	454
III. <i>Сарајевски атентат</i>	458

VI

ЗА СРЕТНУ ПЛОВИДБУ	481
Нотна свеска	481
Музеолошке опсесије	490
Случајни путописи	518
I. Грчка	518
II. Италија	526
III. Њемачка, Данска, Норвешка	532
Одгођено путовање: Ксенијин одлазак	559
Добростива смрт	568
I. Његош, још једном	568
II. Љупка, складна болест	573
III. Post mortem	576
ЕПИЛОГ	581
На камену под сунцем	583
ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА	585
ПРИЛОЗИ	593
1. Неколико нужних обавјештења о филму „Концерт“	595
2. Неколико пјесама из рукописа	599
3. Exodus	605
4. [Дјечја умјетност]	607
5. Извјештај о путу у Норвешку	609
ДОСИЈЕ	611
ПАРТИТУРЕ	629
ФОТО-АЛБУМ	673
РЕГИСТАР ИМЕНА	695
ЗАХВАЛНОСТ	703

ПРОЛОГ

Зашто и да ли биографија?

Вјероватно ниједан домаћи писац и његово дјело не подлијежу већем несразмјеру висине умјетничког домета и читалачко-критичког признања као што је то случај са Владаном Десницом. Аутор монументалних *Прољећа Ивана Галеба*, романа који по мишљењу појединих иностраних, што ће рећи мање пристрасних ауторитета спада у најбоље што је на европском западу написано након Другог свјетског рата, не посједује у матичној култури статус стваралаца ранга Боре Станковића, Ива Андрића, Милоша Црњанског, Растка Петровића или Меше Селимовића – чијем друштву сасвим извјесно по свим параметрима припада. Разлози за то су бројни и немогуће их је свести на једнозначан именитељ. Зато је било потребно о њима написати књигу.

Опсежне документарне приче о животима писаца могу данас, у XXI вијеку, изгледати као упадљиви анахронизам – као наслијеђе XIX стољећа са својим позитивистичким одушевљењем природним наукама и вјером да се и у хуманистици нешто може сазнати истраживањем биографије и уопште контекста у којем је писац живио и стварао. Међутим, након теоријски узбудљивог XX вијека, који је изнова оповргавао такво становиште кроз небројене правце и школе мишљења, али увијек се углавном чврсто држећи својих антипозитивистичких полазишта, није опало а камоли нестало интересовање науке о књижевности и за то, очито легитимно, па чак и незаобилазно истраживачко подручје. Можда узрок лежи у томе што су сви *иманентистички* приступи, који су заговарали *семантичку аутономију текста*, са једне стране превиђали могућност производње бескрајне херменеутичке арбитрарности, схематизма, аутотеличности и свега другог што је такав приступ у огромним количинама продуковао, а са друге минимизовали ипак некакво држање при *чињеницама* када је ријеч о конкретном ствараоцу, његовом опусу и времену у којем настаје. Најзад, у сродним дисциплинама, попут историје умјетности, не чује се слична

повика на класично писане монографије о појединим сликарима, док су књижевници након теоријске хајке рецентне епохе прошли као боси по трњу до сасвим неизвјесне данашњице, која их и сама још увијек збуњено посматра.

Управо стога ова књига и није, упркос поднаслову, само и једино пишчева *биографија*. Ријеч је, заправо, о старински конципираној *монографији* посвећеној Владану Десници, или барем настојању рукописа да то буде: исцрпан критички осврт, са тежњом да се тај аутор сагледа у свом времену, поднебљу и, по могућности, предочи у што више нијанси његовог стваралачког и људског карактера. Књига тежи промишљању значајних аспеката једног неадекватно цијењеног литерарног рада, а на подлози фактографски провјерљивих околности настанка, не би ли се бар мало приближила тајни одавно интригантног феномена: зашто поједини писци истог или чак нижег ранга завријеђују већу милост књижевне историје у односу на своје боље, али мање срећне савременике?

Простор за корјениту промјену у поимању стваралачке особености Владана Деснице – управо на темељу околности које су пресудно детерминисале његов статус – пружа се из ауторове обимне преписке, која је у цјелини постала доступна и за ову прилику проучена скоро шездесет година од пишчеве смрти. Тај корпус текстова до сада је дјелимично публикован у књижевној периодици или засебним књигама, али увијек у избору више или мање суженом на одређени период Десничиног живота, односно конкретног кореспондента, најзад и према критеријуму извјесне репрезентативности. Број од преко 5.000 јединица тог опсежног епistolара сам по себи говори у прилог слици о пишчевом (неповољном) положају: као глава породице у вјечитој борби за насушни хљеб и чување остатака породичног наслијеђа (Куле Јанковић Стојана), пострадао током Другог свјетског рата, а чији је опстанак додатно угрожен у радикално промијењеној политичкој парадигми након 1945. године, Десница је био на све то дискредитован као умјетник и сваковрсно људски онемогућаван у средини у којој је живио и стварао.

Егзистирајући тако у некој врсти пригушеног грађанског остракизма, писац је у одређеном смислу главни вид свог друштеног и професионалног ангажмана остваривао управо путем преписке. Осим махом породичних и приватних писама, претежно адресираних на Задар, Обровац, Сплит, Хвар – Десница је развио обимну кореспондетнску праксу са књижевним и културним центрима, издавачким предузећима, часописима и појединцима у Београду и Новом Саду, потом Љубљани, Сарајеву, Цетињу и Скопљу, а затим и европским (културним) престоницама Италије, Њемачке, Францу-

ске, Швајцарске, Чехословачке, Пољске, Енглеске, Данске, Шведске и других земаља. Из одаслатих дописа, као и њему послатих писама, која (изузев оних до 1945) углавном нису систематски објављивана, дознаје се много о једној стваралачкој биографији без које се не може разумјети српска књижевност XX стољећа у њеном динамичном прожимању са осталим (јужно-словенским) литературама и културама. Без те биографије се, такође, не може исправно схватити ни статус те књижевности у европском хоризонту, будући да се Десница, како је и сам у појединим писмима стидљиво назначавало, а ријетка критика одобравала, својим поетичким опредјељењима и умјетничким донетима сврстао у магистрална стремљења епохе – подједнако у типолошком колико и у вриједносном смислу.

Владан Бајчета
ПРОЉЕЋА
ВЛАДАНА ДЕСНИЦЕ
Епистоларна биографија

АКАДЕМСКА КЊИГА
Нови Сад, Војводе Мишића 1
телефон: 021/4724-924
e-mail: office@akademskaknjiga.com
www.akademskaknjiga.com

Лектура и коректура
Јована Јовановић
Драшко Вуксановић

Регистар имена
Јана Богдановић

Компјутерски слог
Мариус Рошу, Obliq studio, Нови Сад

ISBN 978-86-6263-634-8

2025

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

821.163.41:929 Desnica V.
821.163.41.09 Desnica V.

БАЈЧЕТА, Владан, 1985–

Прољећа Владана Деснице : епистоларна биографија / Владан Бајчета. – Нови Сад : Академска књига, 2025 . – 704 стр. : илустр. ; 25 cm. – (Библиотека Велике биографије / Академска књига, Нови Сад)

Напомене и библиографске референце уз текст. – Регистар. – Садржи и писма Владана Деснице.

ISBN 978-86-6263-634-8

а) Десница, Владан (1905–1967) – Биографије

COBISS.SR-ID 176723977